was droben von uns ist Constituiret und befohlen worden / möge so weit es ihnen zustehet / Effectuiret und ins Werck gerichtet werden / und da jemand sich unterstehen wolte / wieder unsere oberwehnte Verordnung zu thun / das solches mag bey zeiten gehemmet abgeschaffet / und eher es weiter einreisset / und die überhand nimpt / wircklich gehindert werden. Wie Wir auch hiermit Befehlen unsern General-Gouverneuren, Stadthaltern / Landpflegern / Befehlhabern und Magistraten auff dem Lande und in den Städten / daß wo sie entweder selbst / und durch die Ihrigen / oder von dem Geistlichen Stande möchten vernehmen etwas zu passiren / welches lauffet und strebet wieder diese unsere gemachte Ernste Satzung / sollen sie den Bischöffen / Superintendenten, Consistorien und denen vom Predigampt die Hand reichen / das alle vollführen und nachkommen / was das Schwedische Gesetz / uud diese unsere Satzung innehält und ihnen aufferleget / keinem gestattende darwieder zu thun / wofern sie selbst nicht wollen zu der Sachen antworten. Da ein jedweder weiß sich vollenkömlich nach zu richten / zu mehrer Gewißheit haben Wir dieses mit eigener Hand unterschrieben / und unserm Secret bekräfftiget / Gegeben auff unserm Königl. Residentz Schloß Stockholm / den 25. Junii Anno 1655. Carl Gustaff.

L. S.

Kongl. May:t

STADGA /

Om Wår Christelige Religions rätta öffning och Conservation.

Giord i Stockholm / then 25 Junij, Anno M. DC. LV.

Tryckt hoos Henrich Keyser.

Wij Carl Gu-

staff / medh Gudz Nåde/ Sweriges / Göthes och Wendes Konung/ Storfurste til Finland / Hertigh vthi Estland/ Carelen / Brehmen / Vehrden / Stettin-Pommern / Cassuben och Wenden / Furste til Rügen / Herre öfwer Ingermanneland och Wißmar: Så och Pfaltzgreffwe widh Rhein i Beyern / til Gülich / Cleeve och Bergen Hertigh. Göre här medh witterligit / at ändoch Wåre Anteceſsorer, Sweriges Rijkes Konungar / aff den Gustavianiſke Familien / ſedan dhe igenom Gudz ſynnerlige förſyn och mildertijke nåde / ſampt rättſinnige Lärares medharbetande och ſamptlige Ständers trängtan och åſtundan / hade Romerſke Påſwernes prætenderade Jurisdiction och macht / Jemwäl dhen aff Påſwerne opdichtade widſkepelige Gudztienſten här vthur Rijket afſkaffat / och der hän arbetat / at Gudz ordh måtte reent och oförfalſkat bliffua lärdt / och dhe Högwärdige Sacramenten komma til ſin fanlärdt / och dhe Högwärdige Sacramenten komma til ſin fanſkyllige Bruuk / haffue ſigh låtet wara anlägit / at ſamma Chriſtelige Ewangeliſke Lära / motte vthi Sweriges Rijke och deſs tilhörige Land och Provincier / til ſin egentelige puritet aliena bliffua lärdt / predikat och fortplantat; Men dher emot alle andre Gudztienſter afſtyras / haffuandes til den ända ſtrax

Est. A
9584

widh begynnelsen aff samma reformation/ antaget och bekändt sigh til den oförandrade Augsburgiske Confessionen. Och til at erhålla Gudz Försambling i Fäderneslandet och deß underliggiande Provincier/ widh samme Confession och dhen erkände Sammingen / sampt til at befordra Församblingens widare opbyggelse/ och för alt/ Gudz Nampns åhro / och sine trogne Undersåtheres tim- och Andelige Wälferd/ giort wisse Stadgar/ hållet Concilium Ubsaliense, restaurerat Academien dersammastädes / och dher til stifftat Academier i Åbo och Dorpt/ sampt åthskillige Gymnasier och Scholer; Så at den reena Ewangeliske Läran/ är genom Gudz nåde och een sådan Christeligh omsorg icke allenast öfwer heela Sweriges Rijke och hwar och een deß incorporerade Provincier / allena och uthan någon willfahrande Religions offentlige Exercitio worden predikat/ och emot några swåre anstöter/ alt in til denne dag/ i sin rätta reen- och enigheet erhållen/ men Gudh haffuer och / uthan tiwiffuel i anseende aff sådane Christelige giernings / gifuit Sweriges Konungar / enkannerligen Wåre Högstährade respective Morbroder och Friw Moder/ Konung GUSTAF ADOLPH, den Andre och Store/ sampt Drottning CHRISTINA/ nåd och Kraffter / at protegera och förswara andre aff dhe protesterande Församblingar / som uthan om Wårt Rijke / haffue til sin frije Gudztienst lijdit nöd och twång; Lijkwäl och emedan Sathan alltijdh och i alla tijder / haffuer dher Gudz Ord som bäst wärer/ sökt at såå sitt Ogräås/ och Wij anträdandes Wårt Regemente / uthaff een och annan / men enkannerligen Clereciet/ förnimme dhet icke allenast Secter och Läror/ som fuller haffua nampnet aff Christne / men äre lijkwäl långt

långt ifrån den reenheet / som den rätte och sanskyllige Christi och Apostlarnas Lära innehåller / haffue emot högstbemelte Sweriges Konungars loflige Stadgar och Rijkzens allmenne Sluth / på några orter i Rijket begynt formera sigh samqwemer och öfningar aff sine Religioner / uthan och / at Gudh sielf/ sampt hans helige Ord och Wår Christelige Gudztienst är af een part worden förachtat och försmådat; Ty haffue Wij/ betrachtandes / at Licentzen och tillåtelsen aff slijke wilfarande Secter/ och Gudz eget/ sampt hans helige Ordz föracht/ plägar föda aff sigh icke allenast fahrlige strijder uthi Religionen / ja och offta den högstförderfwelige Atheismum / uthan och allehanda obotelige miszförståndh och willewallan uthi Regementet och huushållen / dragandes omsijder öfwer heela Landet Gudz Wrede och straff / och dhem / som sådane willfarande Läror och oppenbara ogudachtigheet/ både anhängia och befordra / til ett ewigt förderff; Funnet för gott/ at taga Oß före/ Högstbemelte Wåre Antecessorers giorde förordningar öfwer Wår Religion och deß bruuk/ och dhen jempnföra / medh dhen aff Oß / i Wår Chröning uthstälte Försäkring och närwarande tijdz beskaffenheet / görandes uthi conformitet aff alt sådant / medh Wårt Elskelige Rijkz Rådz Rådh/ och i Krafft aff detta Wårt öpne Breff / dher öfwer een allmen och ewigwarande Stadga som föllier:

I.

Såsom Wij och alle Wåre Undersåthere / Andelige och Werldzlige/ högre och lägre, gamble och unge / haffwe stoor orsaak at tacka Gudh/ för dhet han haffwer Oß optächt dhen rätta och eenda Wägen til Wåre Siålars ewige Saligheet / och det

 uthan

vthan Menniskio-dicht / och wårt mörcka förståndz vthgrundande / Altså och emedan Wij på Wår Chröning / förmedelst een vthfäst Försäkring / monde lofwa och tilsätja / at wela handhafwa och beskydda Sweriges Rijkes Ständer widh dheres Christelige Religion / och alt / som dher emot sträfwer eller giör Gudztiensten förfång / affskaffa ; Ty wele Wij här medh alfwarligen haffua förmanat alle Sweriges Rijkes Ständer och andre Wåre Vndersåtere i dhe Oß vnderliggiande Provincier / Andelige och werldzlige / högre och lägre / ingen vndantagandes / at dhe bekänna och troligen hålla sigh til Wår här i Rijket antagne och vthbredde Christelige Religion / Gudz reene Ord / och dhe Högwärdige Sacramentzens rätte oc sanskyllige bruuk / grundade i den helige Prophetiske och Apostoliske Skrifft / och korteligen författade vthi dhe tree Symbolis, Apostolico, Niceno och Athanasiano, sampt dhen oförandrade Augsburgiske Confessionen / Keyser Carl den V. öfwerantwardat Åhr 1530 / aldeles såsom hon i Konung Gustaffz sidste / och Konung Johans förste (begge Högloflige i åmiñelse) Regementztijdh / i detta Rijket haffuer warit brukelig / Och sedan vthi Ubsala Concilio, Åhr 1593. aff Saligh Konung Carl den IX. Wår högstährade kåre Moder-Fader / Rijkzens Rådh och Ständer som då församblade woro / eenhelleligen är worden samtyckt / wedertagen och besluten.

II.

Wij biude och befale dher hoos / at ingen aff Ständerne / eller andre af wåre Vndersåthere och Inbyggiare här i Swerige och deß incorporerade Provincier, högre eller lägre / een eller flere / skal någon annan Religion än ofwanber:de Wår rätta / antingen med läckande eller trugande / anmoda eller påbiuda / Se-

Sedan at och ingen / aff hwad för Nation / Ständh eller wilkohr / han är och wara kan / må någon annan Religions samqwemb och öfning / än dhen som förbem:t är / vthi Wårt Rijke och deß vnderliggiande Provincier, hålla och tilstädia / warandes här medh och i krafft aff detta Wårt Breff / icke allenast alle otrognas Gudztienster / vthan och samqwemer och öfningar aff alle andre Secter och Läror / som wele heeta Christne / och äre doch deels aff dhen allmenne Christelige Kyrkian vthi dhe förste fyra Concilijs Oecumenicis länge sedan / som oppenbare Kättare fördömbde / deels sedan af alle rätte Ewangeliske Församblingar / vthi den ofwanber:de oförandrade Augsburgisske Confessionen och enkannerligen aff Wår Swenske Kyrckio / Anno 1593. vthi Vbsala Concilio eenhelleligen förkastade / såsom dhen Papistiske / Calwiniske / Anabaptistiske / Photinianiske och andre / dhe hafwa hwadh nampn the hafwa kunde / här i Rijket och deß incorporerade Provincier, aldeles förbudne.

III.

Och dher så woro at een eller flere / som icke bekänner sig til den oförandrade Augsburgiske Confessionen, och äre altså aff een annan Religion / än den Wij och Wåre Vndersåtere Oß hålla til / antingen alleredo wore här i Rijket oc deß incorporerade Provincier, eller här effter kommo hijt in / dhet wari för någon tienst / enkannerlig Krijgztienster / eller och at här drifwa och idka köpenskap / handel / handtwärck / eller något annat nåhringzmedel / dhen eller dhe samme må fuller så länge dhe här roligen / stilla och vthan förargelse lefwa / vthi samme tienster förblifwa / sampt andre sine skählige handteringar och tillåtelige förehafwande / vthan något hinder och mehn at förrätta; Doch om dhe wele

wele hålla sin devotion medh låsande och siungande / skole dhe thet vthi sine Huus och Logementer inman lychte Dörar / och för sigh sielf allena / vthan någon förargelse och anstelt samaswem medh andre / göra och förrätta / så at dhe ingen hwarken aff sin / eller andre Religioner / fast minder någon som bekänner sigh til Wår Religion / dhet wari deras Tienstefolck / eller andre släppa / draga eller truga dher til / vthan dhe skole fast mehr förmana och hålla sitt Tienstefolck / som är aff Wår Religion / til at flijtigt gåå i Kyrkian. Finnes dhet at dhe hålla Samaswemer / hemligen eller uppenberligen / eller at någon drager Lärare af een frẽmande och ofwan til förbuden Religion hijt in i Rijket / at i sine Huus eller ellest plåga sin Gudztienst medh Predikande / Sacramenternes administration / eller andre slijke saker / Item til at informera Barn / eller til någon annan sådan intention / så och der han förste gången dher med beträdes / skal han bötha til näste Hospital eller Huus arme / Etthundrade Dal.r Sölfver-Mynt / eller mehra / eftersom han bryter och gierningen är til; Finnes han andre gången vthi samma gierning / skal han straffas med Fängelse / och tridie resan förwijsas Landet.

IV.

Hwad anlangar frẽmmande Potentaters Sändebudh eller Residenter / som äre aff een annan Religion / och sändes hijt in / anten på een tijd här at förblijfwa / eller straxt at reesa tilbakars igen / kunne Wij fuller efterlåta dhem dheres Religions öfning / doch så / at dhe samme sitt Religions-exercitium och hwad dher widh hänger / låta hålla och förrätta vthi sine Huus och Logementer / för sigh och sitt medfölliande Folck och Tienare allena / doch så / at dheres Prester må hwarken hemma i Legatens

gatens eller Residentens Logemente, fast mindre vthom dhe frẽmmande Ministrernes Huus predika, administrera Sacramenten / eller något annat slijkt förrätta åth andra / som icke äre aff Legatens eller Residentens enskylte Folck. Dhet warder alt dherföre allom androm / choo dhe och äre / här med strängeligen förbudet / samme frẽmmande Sändebudz och Residenters Gudztienst / at besökia och bijwista / först dhem / som äre antingen aff samme Religion med Sändebudet eller Residenten, eller och aff någon annan Religion / än dhen Wij oss bekänne til / och icke äre i offtabem.“ Sändebudz och Residenters enskylte tienst / vthan wistas här i Rijket för andre orsaker skuld; Sedan förbiudes mycket mehra / at dhe / som bekänna sigh til Wår Gudztienst / må besökia och bijwista ett slijkt frẽmmande Religions-exercitium. Och på dhet Frẽmmande Potentaters och Republiquers Ministri, som i Wårt Rijke och dess incorporerade Provincier wistas / må i tijd blijfwa informerade om dhenne Wår giorde dispositon / och altså all oreda och miszförstånd förekommas; Ty skole Wåre Öfwer-Ståthållare i Stockholm / när frẽmmande Potentaters och Republiquers Gesandter och Residenter koma hijt i Staden / och Wåre Gouverneurer och Landzhöfdingar på andre orther / dher ofwanber.de frẽmmande Ministri sigh på någon tijdh oppehålla / medh gott maneer och på behörligit sätt / gifwa dhem tilkänna om dhenne Wår Stadga medh anhängd contestation af dhen gode tilförsichten / at dhe miutandes för sigh och sitt folck på ofwanber.de sätt een frij och obehindrad Gudztienst / vthi det öfrige och så wijda dhem står til at göra / inthet låta skee emoth Wår giorde Förordning. Wåre Öfwer-Ståthållare / Gouverneurer

och Landzhöffdingar / skole och jempte dhem aff Prediko-Embetet hafwa opsicht och bära stedze åhoga före / at hwad på oswanber.de sätt / är om Fremmande Gesandters och Residenters Gudztienst tillåtet och förordnat / må behörligen tagas i acht oc observeras / giffwandes Oß tijdeligen tilkänna / om något dher emoth förelöper.

V.

Dher och så woro / at någon / dhen må wara aff hwad Religion han wil / eller prætenderar wara / finnes i wårt Rijke / och des underliggiande Provincier / som fördriftade sigh medh ord eller giernings at försmåda eller förtala Gudh / hans helige Ord / och Wår Christeliga Gudztienst / den samme skal dherföre fordras til förswar / och dher han befinnes wara skyldig / då effter beskaffenheeten / aff hans brott / plichta och lijda straff effter Lagh / eller om ingen wiß Lagh wore stadgat öfwer ett slijkt brott / saken då lämbnas til Wårt nådigste ythslagh; Men enkannerligh skal dhen som öfwertygas at hafwa sigh förgrijpit emoth Gudh med een groff blasphemia effter föregången Dom först casseras ifrån sin tienst / oc sedan blifwa straffat til Lijfwet.

VI.

Och effter Prediko-Embetet åligger / at på sin sijda bära åhoga dher före / at dhen här i Rijket antagne / reene oc alleen-Salig görande Läran och rätte Gudztienften / må i Wårt kåre Fädernes land och deß underliggiande Provincier oturberat och beständigt erhållas. Ty tilltroo wij Wåre trogne Undersåthere aff det andelige Ståndet / Såsom Biskopar / Superintendenter och Consistorierne, at dhe / så wijda dhem tilstår / ingen befordra eller recommendera til något Preste-Embete i Städerne och

och Landzbygden / ey heller lijda och sättia til Scholemästare / eller i andre Lärare Embeten och ungdomsens eller åhörarnes information / dhet warisigh i Barne-Scholer eller privat-Huus / som icke äre aff offuanbe.de Wår rätte och sandskyllige Religion; Jemwal hafwa dhe qualiteter och witnesbörd aff sin Lärdom och tilförende förde lefwerne / som til ett rätt ythförande aff hwar och een vacerande och öpnade tienst medh skäl kan fordras. Dher näst skole dhe aff prediko- och Läro-Embeterne / så wäl dhe / som dhet förrätta / offenteligen ythi Kyrkior / Academier, Gymnasier och Scholer, som och Præceptores hemma i huusen / förmana och hålla sine åhörare och anförtrodde ungdom aff högre och nidrigare Ständ / ingen undantagandes / icke allenast til at wäl begrijpa / förstå och giöra beskedh för Wår Kyrckios Symbola, Confession och Doctrinâ Catecheticâ, medh dhe förnembste / och til hwart Catechismi stycke / tienlige skriftenes rum / ythan och medh flijt läsa dhen helige skrifts Historier, och medh devotion och wyrdna göra sin Gudztienst / så wäl offenteligen med Gudz Försambling å Kyrckio dagar / som och hemma i Huusen / eller och dher ythan om / til Land och Watn. Ytterm[illegible]ra och dher Gudz Ordz Tienare befinne een eller flere aff dhem ythlendiske / som äre här i Rijcket och deß underliggiande Provincier, antingen i Wår tienst eller ellieft / wara aff een annan Religion / än dhen Wij bekänna Oß til; Så och emedan Wij förmode / at hwar och een wälbetänckt aff sådane fremmande / hafwandes åhoga och nijt / om sin Ståls Saligheet / och luft at bruka dhe medel / som GUDh hafwer förlänt / at komma til een rätt kunskap aff samme ewigwarande goda / skal medan han är i wårt Land och stadder under

rättsinnige Christne / sielskräfwiandes och för sitt egit bästa skuld / wele bijwista wår Christ- och offentlige Gudztienst / och deß förthan gerna lijda och omgås medh Gudz ordz Tienare; Ty wele wij at hwar och een Prestman som een sådan fremmande aff annan Religion händer förekoma / må efter sin Embetes Lägenheet / dhet ware oppenbarligen wthi Kyrckiorne och andre orther / dher Gudztiensten holles / eller hemma i Huusen / sökia på alle giör- och möijelige sätt / men enkanerlig förmedelst Christelige underwijsningar och sachtmodige förmaningar / at draga them som dhe see fara wille / in på rätte wägen och til wår Religion. Men efter dhe nu i werlden swäfwande Secter / äre aff åthskillig arth / och folcket som wthi dem äre informerade, olijka tilsinnes / dhen ene antingen aff sine inbillade opinioner, eller aff andre orsaker / styfware än dhen andre; Ty kunne dhe som sådane Menniskior affwilfarande Religioner förekomma / och befinnas wara tröge at fatta rätta grunden aff Samningen / optäckia det sine Förmän / och dhe samptligen näst een flijtigh böön til Gudh och ett samfeldt wälbetänckt Christeligit Rådh / wara förobligerade at winläggia sigh / huru som een slijk Menniskia må kunna bringas til Gudz sanna kundskap. Och fast een eller flere / aff een slijk wilfarande Religion / icke strax begifwa mer sigh / och holler sigh lijkwäl roligen / stilla och wthan förargelse / skole dhe aff Predikoämbetet icke desto mindre / förmedelst sine förböner til Gudh / och een Christ- och sogligh information, efterkomma sin skyldigheet / och det öfrige befala Gud i händer.

VII.

Och såsom een noga opsyn medh Ungdomens optuchtande / Studier och resande i Fremmande Landh / drager på lengden

den efter sigh een stoor nytta för Gudz Försambling och dhet Werldzlige Regementet; Och twert emot / när ungdomen får sin frija willia och enkannerligh å reeser och ibland Folck affwilfahrande Religioner, leffuer wthan räddhoga och respect på Gudh / sin Öfwerheet och Fädernes landet / plåga dhe i slijke lägenheeter insuga förgifftige opinioner wthi Religionen / och dhen samme oförseendes bringa medh sigh heem i Landet igen / sigh och andre til skada och fördärff; Altså och emedan Wij fuller gärne skulle see / at Wåre trogne Undersåthere måge / hwar efter sit ständ / wilkor och lägenheet / resa och försökia sigh i fremmande Land och wthi dhe näst föregående Sex Puncter, haffue Stadgat öfwer Wåre Christelige Religions öffning hemma; Ty wele Wij hwad ungdomens peregrinationer widkommer / här medh haffua först oprepat hwad dher om An: 1601 wthi Örebro Möthe är wordet Stadgat / och dher hoos nädigst förmanat alle Wåre trogne Undersåthere aff högre och nidrigare Ständ / ingen undantagandes / enkannerlig Föräldrar / eller dhe som stå i Föräldrars stadh / och wele sända sine Söhner eller Förwanter i fremmande Land / eller och / om någon som är kommin til sine Myndige Åhr / och wil taga sigh een slijk reesa före / at dhe först och frembst båra i så måtto ahuga för dheres Siäl och Saligheet / som reesa wele / så at dhe förwissade äre / at han som wil sigh begifwa i fremmande Land / icke allenast kan och weet göra besked för Wår Christelige Religion och dhet som dher til hörer / wthan och är underrättat om dhe Sluth och Stadgar / som til Wåre Christelige Religions rätta öffning äre giorde / och aff hwar och een böre tagas wthi acht / betrachtandes der hoos / om han som wil reesa / hafwer efter sit Vitæ genus och Ständh /

hemma i Fädernes landet rätt handterat sine Studier och förehafvande / och dher uthi giort ett behörligit framsteg / så at han kan med nytta reesa til fremmande Land / sedan och / om han hafwer medel och kraffter sitt gode opsåt at fulfölia / så at han hwarken uthaff oförstånd uthi Religionen och andre saker eller medellösheet / råkar til at sökia fremmande misstänckte orther / antingen at studera / eller och om hielp och bijstånd til at winna sitt mål. The aff Wåre Undersåthere / som för hwarichanda orsak skuld / wistas i fremmande Land / skole och wara förmaante / at dhe altijdh och allestädes haffua GUdh och haus helige Ord sampt denne Wår giorde Stadga för ögonen / och dher hoos icke allenast wachta sigh för fremmande Gudztienster / uthan och / så mycket möijeligit är / undfly dheres Conversation, som umgås med at bedraga dhem ifrån Wår rätta Christelige Religion til andre wilfahrande Secter. Wij biude förden skuld här medh alle Sweriges Rijkes och deß underliggiande Provinciers Ständer och Inbyggiare / högre och lägre / Andelige och Werldzlige / at dhe sigh regulera och rätta efter dhenne Wår stadgade wilie ; Men i synnerheet befahle Wij Wåre Undersåthere aff det Andelige Ståndet / såsom Biskoperne / Superintendenterne och Consistorierne / at dhe ihugkommandes den plicht / som dhe Gudh och Oß äre förbundne medh waka för Hiorden / som Gudh hafwer satt dem til wächtare före / och anwända all möije och tilbörlig flijt / omwårdnat och Christeligh omsorg / at alt dhet / som här ofwan til är aff Oß stadgat och befalat / må så wijda dhet hoos dhem står / effectueras och ställas i wärcket. Och dher någon wille sig understå / at göra emot ofwanbemälte Wår Förordning / at sådant må i tijd förekomas / affskaffas och wärckeligen hindras / förr än dhet rijter wijdare in och tager öffuerhanden. Effter som Wij och här med befahle Wåre General-Gouverneurer, Ståthållare / Landzhöffdingar / Befalningzmän / och Magistraten å Landet och i Städerne / at om dhe antingen sielfwe / och genom dhe sine / eller aff det Andelige Ståndet / förnumme något twara å färde / som löper och sträfwer emoth denne Wår giorde alfwarlige Stadga / skole dhe räckia Biskoperne / Superintendenterne, Consistorierne och dhem af Prediko Embetet handen / och alle efterkomma och fulgiöra / hwad Sweriges Lagh och denne Wår Stadga innehåller och dhem pålägger / icke tilstådiandes någon at giöra här emoth / medh mindre dhe sielfwe wele swara til saken. Ther hwar och een weet sigh fulkomligen at efterrätta. Til ytterme hra wisso hafwe Wij detta med egen hand underskrifwit / och Wårt Secret bekräfftat. Gifwit på Wårt Kongl. Residentz-Slott Stockholm den 25. Junij Anno 1655.

CARL GUSTAFF.

Locus Sigilli